

Peer support bra även för personalens lärande

I Sverige börjar en ny yrkesgrupp etableras, peer supportrar med erfarenhetsbaserad expertis, som inom psykiatrisk vård och kommunala stödverksamheter stödjer brukares/patienters återhämtning. Något som ger positiva effekter inte bara för brukare utan även för peer supportrar själva och för personal som blir mer återhämtningsinriktad. Forskning visar att peer supportrar också kan stödja interprofessionellt lärande – en internationell nyhet.

Utvecklingen har gått från att engagera brukare/patienter, inom vård och stöd, till att de själva driver utvecklingen utifrån en idé om att de är själverfarna experter. Den regionala brukarorganisationen NSPH Västra Götaland och Göteborg, beskriver peer supportrar som professionella kamratstödjare. NSPH utvecklade det svenska peer support-konceptet efter inspiration från bland annat Storbritannien där denna yrkesgrupp länge haft en viktig uppgift inom olika vård och stödinsatser.

Peer support har sitt ursprung i den tidiga nykterhetsrörelsen Anonyma Alkoholister i USA, där människor som hade lyckats sluta med missbruk, ansågs vara bättre på att stödja andra som försöker göra detsamma. Inom den svenska psykiatriska vården och kommunala verksamheter har peer supportrar börjat arbeta tillsammans med övrig personal för ett mer återhämtningsinriktat arbete. Det har varit känt genom vårdstudier att peer supportrar kan förbättra återhämtning hos brukare/patienter och att personalen blir mer återhämtningsorienterad i sitt sätt att arbeta.

Det var däremot inte tidigare beforskat hur peer supportrar kan stödja interprofessionellt lärande (**IPL**), som uppstår mellan yrkesgrupper som samspekar och utbyter olika kunskaper

och perspektiv. Därför tog vi 2019 initiativ till att studera hur peer supportrar påverkade psykiatrisk vårdpersonals interprofessionella lärande. Med tanke på att nya erfarenheter och perspektiv infördes i teamarbetet blev det intressant att undersöka hur dessa användes av olika teammedlemmar från olika professioner. I den empiriska studien deltog 11 peer supportrar och 15 anställda som representerade sjuksköterska, dietist, kurator, undersköterska och läkare. Deltagarna deltog antingen i fokusgrupper, dialogseminarier eller individuella intervjuer.

Studien gav konkreta exempel på IPL och visade hur vårdpersonalen på olika sätt använde peer supportrars kunskaper och perspektiv. Peer supportrar berättade hur de förmedlade sina tankar och perspektiv till vårdpersonalen som fick en annan förståelse för patienten:

"Varför vill man göra sig själv illa? ... Då kunde jag ge dem [vårdpersonal] en metafor liksom ... Och då blir de så här jaha. Och då blir de förstående inför patienten".

En läkare berättade hur hen, genom att dela tankar och perspektiv med peer supportrar, ändrade sig om ett beslut om tvångsåtgärd. En sjuksköterska talade om hur peer supportrar kunde lära sig av vårdpersonalen varför de gör som de gör. Vårdpersonal berättade hur de genom att nyttja peer supportrars kompetens kan främja interprofessionellt lärande. Det mest klagörande exemplet på IPL var en kurators förslag att ha fler genomgångar om hur man bäst kunde dra nytta av varandras kompetenser genom att presentera den egna professionen, hur hen ser på saken som diskuteras och vad hen kan bidra med. I studien föreslogs att genom att införa nya rutiner och ett lärandefokus kan IPL stödjas i teamarbetena.

Även en teoretisk studie och en översiktsstudie visade IPL-potentialen. I den teoretiska studien använde vi Wenger's lärandeteori Communities of Practice. Den handlar om hur "nykomlingar" i gemenskaper kan leda till nya perspektiv som i

sin tur ger lärande. Genom att mötas i situationer kring brukare/patient, kan vårdpersonal och peer supportrar, ta del av varandras expertkunskaper. Studien visade också hur peer supportrars psykosociala perspektiv kompletterar vårdpersonalens biomedicinska perspektiv.

Översiktsstudien, liksom den empiriska studien, författade vi tillsammans med **Jakob Wenzer**, doktor i etnologi, Göteborg och **Uffe Hylén**, doktor i medicinsk vetenskap, Karolinska Institutet. Den visade hur interprofessionellt lärande och peer supportrar hade uppmärksammats i utbildning, men inte i teamarbeten. När vi sammanställde tidigare studier om peer supportrar syntes det tydligt hur personal och peer supportrar redan genom utväxling av varandras olika bidrag stimulerade interprofessionellt lärande – detta hade bara inte observerats än. Till exempel kunde peer supportrar överföra perspektiv som förändrade personalens perspektiv.

Av studierna framgick hur lärandet kunde försvåras när peer supportrars erfarenhetsbaserade expertis inte uppskattades. Det medicinska tolkningsföreträdet problematiserades. Läkarna kunde hålla på sitt tolkningsföreträde och det blev en maktförskjutning när peer supportrar blev involverade i patientarbetet. Erfarenheter och kunskaper förmedlade från peer supportrar kunde bli ifrågasatta när de inte hade en traditionellt utformad formell utbildning. (Även peer supportrar kan ha en traditionellt utformad formell utbildning.) Med tiden började peer supportrar vinna mark genom att visa, till exempel genom nöjda patienters utlåtanden, hur deras levda erfarenheter gjorde nytta för patienten. En annan viktig faktor för framgång var att peer supportern fick bevara sitt distinkta perspektiv.

Peer supportrar kan även stärka IPL i kommunala stödverksamheter, vilket inte har studerats än. Även inom exempelvis boendestöd kan detta lärande antas berikas av peer supportrars bidrag.

Bostad Först i Stockholm har erfarenheten att peer support kan stärka IPL även om det kanske inte varit uppenbart från början då yrkesrollen är ny. Bostad Först utgår från principer om återhämtning och deltagarstyrt stöd. Case managers (CM) ger stöd till personer med samsjuklighet som efter långvarig hemlöshet erbjuds en egen lägenhet.

Bostad Först har peer support sedan 2017 och inledningsvis var tanken att funktionen i första hand skulle komplettera det stöd som CM ger med fokus på återhämtning genom att bryta isolering och erbjuda sociala aktiviteter. I andra hand fanns en idé om att peer support skulle bidra till ökat brukarinflytande på alla nivåer i verksamheten och på så sätt bidra till verksamhetsutveckling. Det här har fallit väl ut i klientarbetet där den egna erfarenheten ofta skapar en god grund för allians. Också i verksamhetsutveckling där peer support bidrar med sina perspektiv och tolkningar vilket höjer kvalitén på det stöd som erbjuds.

För IPL har det varit ett visst hinder att peer supports yrkesroll är ny och det har tagit tid och en del processande för att övriga medarbetare ska få upp ögonen för deras kompetens. På vissa sätt är också skillnaden mellan CM och peer supports roll, perspektiv och kompetens mindre än mellan peer support och medicinsk vårdpersonal vilket kan medföra att IPL är svårare att identifiera. En fördel är dock att den hierarki som kan finnas inom den medicinska vården inte finns hos Bostad Först på samma sätt. Idag är verksamheten i ett läge där peer supports värde för klienternas återhämtning och för verksamheten i stort blivit alltmer tydlig.

Peer supportrar kan fungera som en sorts tolk mellan klienter och hjälpare vilket bidrar till att grupperna förstår varandra bättre. Peer supporters inifrånperspektiv på psykisk ohälsa, funktionsnedsättningar och sociala problem kan genom öppenhet inför både kollegor och klienter normalisera. Ett konkret exempel blir när hjälpmedel, som att använda ett anpassat tangentbord blir en synlig och fungerande del av det dagliga

arbetet. Andra konkreta exempel på IPL är att erbjuda praktiska rollspelsövningar där peer support baserat på egna erfarenheter kan spela klient. CM söker ibland upp peer support för konsultationer till exempel när det handlar om egen erfarenhet av boendestöd. Resultat blir att klimatet i arbetsgruppen blir mer öppet och alla kollegor kan berätta och bidra med egna erfarenheter, vilket också gynnar en lärande miljö.

Utifrån dessa erfarenheter om hur peer supportrollens värde blivit mer synligt både för klienter och personal behövs forskning om hur peer supportrars expertis kan stödja IPL även i kommunala stödverksamheter.

Med forskning och praktiska erfarenheter som grund rekommenderar vi arbetsgivare, chefer och teamledare att stödja detta lärande även i kommunala verksamheter. Det finns en kunskapslucka om hur man i den kommunala sektorn kan använda peer supportrars expertis för att främja interprofessionellt lärande.

Fortsatt forskning som utvecklar sådan kunskap är viktig då IPL genom ökad helhetssyn kan bidra till ett mer jämlikt stöd.

Tuija Viking, forskarstuderande i pedagogik med inriktning mot arbetsintegrerat lärande, Högskolan Väst

Lena Nilsson, docent i pedagogik, Högskolan Väst

Ninja Larsson, biträdande enhetschef, Bostad Först, Socialförvaltningen, Stockholm

Stellan Sjöberg, peer supporter, Bostad Först, Socialförvaltningen, Stockholm

Läs mer:

[Peer support workers' role and expertise and interprofessional learning in mental health care: a scoping review](#)

[Ideas of how peer support workers facilitate interprofessional learning in mental health care teamwork: conceptual paper](#)

Rapport 2022 Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa Västra
Götaland och Göteborg